

Stefan Zbigniew Różycki

1906–1988

STEFAN ZBIGNIEW RÓŻYCKI

1906–1988

Stefan Zbigniew Różycki urodził się 8 stycznia 1906 r. na wschodniej Ukrainie w miasteczku Konstantynówka koło Doniecka. Matka jego Regina, z domu Rogozińska, ojciec zaś Roman pochodzili z wołyńskiej rodziny ziemiańskiej. Na Ukrainie spędził dzieciństwo i wczesną młodość. Do szkoły uczęszczał w Charkowie i Dniepropietrowsku. Podczas wakacji wyjeżdżał na Krym, Wołyń i Kaukaz. Na kształtowanie się jego zainteresowania przyrodą miał wpływ panujący w rodzinnym domu kult podróżnika, badacza Kamerunu i polskiego patrioty Stefana Szolc-Rogozińskiego (1861–1896), ciotecznego brata Reginy.

Po przyjeździe do Polski początkowo uczył się w Warszawie w gimnazjum im. S. Batorego, następnie w Częstochowie w gimnazjum im H. Sienkiewicza. Maturę uzyskał w 1925 r.

Na przyrodniczy kierunek zainteresowań młodego chłopca wywarły poznane różne krajobrazowo regiony Ukrainy, późniejsze krótkie wyjazdy po okolicach Warszawy odbywane z wujem Teodorem Toeplitzem, ławnikiem Warszawy, który objeżdżał tereny przekazywane wówczas miastu przez władze wojskowe, czy wycieczki w okolice Częstochowy.

Po maturze podjął studia geologiczne i geograficzne na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego. W 1927 r., na drugim roku studiów, został asystentem profesora Jana Lewińskiego (pierwszego kuratora Zakładu Geograficznego UW 1918–1919) w Zakładzie Geologii, a następnie Geologii i Paleontologii. Od 1930 r. współpracował z Państwowym Instytutem Geologicznym. Jako jeden z nielicznych geologów, był członkiem Naukowego Koła Geografów Studentów UW, a w roku akademickim 1929–1930 przewodniczącym tego koła.

Swoją rozprawę doktorską na temat interglacjału żoliborskiego przygotowywał w Warszawie, a egzamin doktorski zdawał 16 czerwca 1931 r. we Lwowie. Geografię wybrał jako drugi kierunek i zdawał egzamin z tego przedmiotu u prof. S. Lencewicza.

W latach 1931–1933 odbył służbę wojskową w wojskach technicznych. W 1934 r. ożenił się z Wiesławą Stopczyk (1915–2004), z którą miał córkę Barbarę (ur. 1941).

Wspólnie ze Stefanem Bernadzikiewiczem i Stanisławem Siedleckim zorganizował wyprawę na Spitsbergen w 1934 r. Był to kilkumiesięczny pobyt na Ziemi Torella.

Od 1937 r. zatrudniony był w Państwowym Instytucie Geologicznym na stanowisku starszego geologa. Prowadził m.in. prace poszukiwawcze rud żelaza w Radomskim, umożliwiły one późniejsze odkrycie rud żelaza w Łęczycy.

W 1939 r. został zmobilizowany i brał udział w obronie Modlina. Podczas okupacji pracował w Instytucie Geologicznym w Warszawie. Instytut znajdował się pod zarządem niemieckim. W ramach konspiracyjnej działalności Wydziału Geograficznego (Schronisko) S.Z. Różycki brał udział w tajnym nauczaniu, opracowywał mapy do celów wojskowych, a od 1943 r. kierował komórką przy Szefostwie Służby Geograficznej Komendy Głównej AK. Czynn timer uczestniczył w zabezpieczaniu ocalałego przedwojennego dorobku naukowego Zakładu Geologii UW i Instytutu Geologicznego, także ratował zbiory podczas Powstania Warszawskiego. Współpracował konspiracyjnie z grupą architektów i urbanistów w Społecznym Przedsiębiorstwie Budowlanym w latach 1941–1942, kiedy przygotowywali przyszłe plany rozbudowy i rozwoju Warszawy. Koniec wojny spędził w Piasecznie.

Od 30 stycznia 1945 r. pełnił obowiązki tymczasowego kierownika Instytutu Geologicznego (obecnego Państwowego Instytutu Geologicznego). Od stycznia 1945 r. do września 1946 r. pełnił obowiązki kierownika Pracowni Fizjograficznej Biura Odbudowy Stolicy. Wówczas wykorzystał wiele opracowań metodycznych z okresu konspiracyjnej pracy nad planami rozbudowy Warszawy. Za tę działalność, a szczególnie za uruchomienie warszawskich wodociągów otrzymał Brązowy Krzyż Zasługi.

W czerwcu 1945 r. uzyskał habilitację na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie rozprawy *Baton, kelowej i oksford Jury Krakowsko-Częstochowskiej*. Za realizację tej pracy otrzymał Nagrodę Państwową II stopnia.

W grudniu 1945 r. docent dr Stefan Zbigniew Różycki został powołany na stanowisko kierownika Zakładu Geograficznego UW. Równocześnie wspólnie z prof. S. Leszczyckiem rozpoczął starania o połączenie Zakładu Geograficznego i Zakładu Antropogeografii w uniwersytecki Instytut Geograficzny i pozyskania budynku dla tego instytutu jak i innych instytucji geograficznych. Przydzielony na ten cel budynek przy ul. Krakowskie Przedmieście 30 stanowiły ruiny pałacu Uruskich-Czetwertyńskich, którego remont rozpoczęto w 1948 r., a w 1950 r. częściowo oddano do użytku. Przez wiele lat wraz z rodziną mieszkał w oficynie tego pałacu.

W 1946 r. został profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Warszawskiego i w latach następnych (do 1951 roku) pełnił funkcję kierownika Katedry Geografii Fizycznej utworzonej w ramach Instytutu Geograficznego. W latach 1948–1951 był prodziekanem, a w latach 1949–1950 zastępcą dziekana Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. Należy tu podkreślić znaczącą rolę jaką spełnił w organizacji Instytutu Geograficznego zarówno w zdobywaniu i czuwaniu nad remontem lokalu, jak i w rozwoju procesu dydaktycznego.

W powojennym okresie organizacji życia i gospodarki był niezwykle aktywny. Uczestniczył w pracach Głównego Urzędu Planowania Przestrzennego, prowadził wykłady dla nauczycieli na kursach organizowanych przez Ministerstwo Oświaty, był redaktorem Wydawnictw Geograficznych PZWS (1946–1948), członkiem redakcji czasopisma „Geografia w Szkole” (1947–1949), członkiem Komisji Oceny Książek i Podręczników przy Departamencie Nauki w Ministerstwie Oświaty (1946–1948), także aktywnie współpracował z Muzeum Ziemi (1946–1952).

W 1951 r. został powołany przez Prezydium Rządu na organizatora Wydziału Geologii na Uniwersytecie Warszawskim, a po powstaniu Wydziału w 1952 roku utworzył pierwszą w świecie Katedrę Geologii Czwartorzędu, którą kierował do 1968 r., kiedy została zlikwidowana w wyniku zmian struktury organizacyjnej Wydziału Geologii. W latach 1952–1954 pracując na UW był jednocześnie dyrektorem Instytutu Geologicznego (obecnie Państwowego Instytutu Geologicznego), działającego w ramach utworzonego wówczas Centralnego Urzędu Geologii.

W 1954 r. został mianowany profesorem zwyczajnym. Od 1945 r. był członkiem korespondentem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, a po utworzeniu PAN jej członkiem korespondentem i od 1965 r. jej członkiem rzeczywistym.

Jego pasja poznawania przyrody i innych kultur miała wyraz w licznych podróżach i wyprawach naukowo-badawczych. W latach 1955–1959 przewodniczył Komisji Wypraw. W ramach Międzynarodowego Roku Geofizycznego opracował program wznowienia polskich wypraw polarnych. Uczestniczył w wyprawach na Spitsbergen (1958) i na Antarktydę (1958–1959). Obszar zainteresowań badaniami poza Polską został poszerzony na rejony tropikalne: Wietnam i Chiny (1956). Za zasługi w organizacji wielu wypraw jakie odbyły się w ramach Międzynarodowego Roku Geofizycznego i propagowaniu polskich badań za granicą został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski w 1962 r. Norwegowie za zasługi na polu badań geologii Svalbardu nadali jednemu z lodowców nazwę *Różykibreen*. Natomiast za zasługi w rozwijaniu kontaktów i współpracy naukowej między Polską i Wietnamem został uhonorowany wietnamskim Orderem Pracy I klasy.

Za wieloletnią działalność i zasługi dla PAN został odznaczony Medalem Mikołaja Kopernika Polskiej Akademii Nauk.

Znamienne było rozumienie przez prof. S.Z. Różyckiego roli geologa nie tylko jako naukowca dążącego do poznania historii Ziemi, ale przede wszystkim *biorącego żywy udział w wielostronnym formowaniu aktualnego życia gospodarczego i planowania przestrzennego* (cytat z notatek do referatu o Warszawie z 1970 r., za Barbarą Różycką-Zarycką 2006). Świadczy o tym jego współpraca z urbanistami i geografami. Wykonywane wówczas opracowania, podejście metodyczne można uznać za początki gospodarki

przestrzennej, która jako nauka integrująca szereg dziedzin rozwinęła się wiele lat później.

Na przełomie lat 60. i 70. ubiegłego wieku Profesor zajmował się opracowywaniem materiałów zebranych podczas wielu wypraw naukowych. Wielu swoich uczniów promował na wyższe stopnie naukowe (m.in. prof. Leszek Lindner, prof. Teresa Madeyska, dr Zofia Michalska, dr Katarzyna Straszewska, dr Z. Lamparski), działał w Komitecie Badań Czwartorzędu PAN i Pracowni Geologii Czwartorzędu ZNG PAN.

W latach 1971–1975 kierował zespołem przygotowującym dokumentację geologiczną trasy Centralnej Magistrali Kolejowej, za co otrzymał Medal Budowniczego CMK.

Profesor był redaktorem naczelnym czasopism geologicznych „Studia Geologica Polonica” i „Quaternary Studies in Poland”.

Po przejściu na emeryturę w 1977 r., pracował nad historią geologii w Warszawie oraz nad genezą utworów lessowych na świecie. Należy tu podkreślić ogromną intuicję naukową Profesora, która pozwalała Mu porządkować obserwowane zjawiska w spójne hipotezy i koncepcje.

Całe życie poświęcił nauce i dydaktyce oraz pracy dla Polski. Jego dorobek naukowy to ponad 250 publikacji i kilkaset opracowań archiwalnych. Za zasługi dla rozwoju nauki w 1988 r. został odznaczony Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski.

Profesor Stefan Zbigniew Różycki zmarł 16 września 1988 r., został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Profesor Leszek Lindner (1989) tak napisał o Profesorze: *Wszyscy, którzy mieli okazję z Nim współpracować, boleśnie odczuli jego odejście. Był człowiekiem niezwykle prawym, niebywale pracowitym, wrażliwym na ład, porządek i rzetelną pracę, stawiającym wysokie wymagania sobie i innym. We wszystkich kontaktach przejawiał się Jego głęboki humanizm i kultura osobista.*

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

Profesor S.Z. Różycki należy do wybitnych polskich geologów i geografów. Uznawany jest za twórcę polskiej szkoły geologii czwartorzędu. Na polu geograficznym zasłużył się przede wszystkim jako geomorfolog i badacz polarny.

Badania naukowe, głównie amatorskie obserwacje geologiczne, rozpoczął jeszcze podczas nauki w gimnazjum, podczas pobytu w Częstochowie, gdzie jego ojciec pracował w hucie. Były to samodzielne badania na Jasnej Górze i na Jurze Krakowsko-Częstochowskiej, także m.in. w okolicach Szydłowca i Buska. Podobne obserwacje w okolicach Warszawy prowadził po przeniesieniu się z rodziną do stolicy, jeszcze w czasie nauki w gimnazjum i kontynuował je na studiach. W 1927 r. ukazała się jego pierwsza praca naukowa, opublikowana w *Przewodniku Geologicznym po Warszawie i okolicy*

wydanym pod redakcją J. Samsonowicza. W 1928 r. w *Sprawozdaniach Komisji Fizjograficznej PAU* ukazała się notatka o utworach granicznych jury środkowej i górnej w rejonie Kłobucka, a w następnym roku w *Sprawozdaniach Towarzystwa Naukowego Warszawskiego* opracowanie dotyczące interglacjału żoliborskiego (=eemskiego). To opracowanie, znacznie rozszerzone, było jego pracą doktorską.

Już w tym czasie zaznaczają się główne kierunki badań przyszłego prof. Różyckiego. Są to badania stratygraficzne Jury Polskiej oraz osadów czwartorzędowych na terenie Warszawy i okolic z wyraźnym aspektem aplikacyjnym (urbanistyka). Tym zainteresowaniom czwartorzędem sprzyjało opracowywanie orzeczeń hydrogeologicznych i geologicznych dla Warszawy i okolic, a także wycieczki naukowe wzdłuż Wisły, Pilicy, nad Niemen i Dniestr. W 1929 r. brał udział w przygotowaniu materiałów do pierwszego projektu metra w Warszawie. Praca pt. *Dwa przekroje geologiczne przez Warszawę* opublikowana została wspólnie z prof. J. Lewińskim. Dla Instytutu Geologicznego wykonał mapę geologiczną ark. Żarki w skali 1:100 000.

Udziałem w wyprawie na Spitsbergen 1934 r. zainicjował polarny kierunek badań. Badania prowadzone podczas wyprawy w rejonie fiordu Van Keulen przyniosły ciekawe obserwacje geologiczne, których wstępne wyniki zostały opublikowane w 1937 r. W czasie kilkumiesięcznego pobytu S.Z. Różycki skartował obszar około 700 km², wykonał szczegółową mapę geologiczną w skali 1:50 000. Wykonał także szereg szkiców odsłoneń i przekrojów geologicznych w skali 1:25 000, zebrał bogaty materiał na temat zjawisk glacialogicznych i geomorfologii lodowców, tarasów morskich, a także zjawisk peryglacialnych. Przygotowana wersja rozszerzona zaginęła w czasie okupacji, podobnie jak paleontologiczne zbiory spitsbergeńskie. Dopiero znacznie później zebrany na pierwszej wyprawie polarnej materiał naukowy dotyczący stratygrafii i tektoniki alpejskiej utworów karbonu, permu oraz triasu, jury i kredy został odtworzony na podstawie ocalałych notatek i opublikowany w 1957 i 1959 roku. Po powrocie z wyprawy S.Z. Różycki studiował literaturę dotyczącą Arktyki i przygotował 5 zeszytów *Wielkiej Geografii Powszechnej* (lata 1935–1938). Duża część tego wydawnictwa uległa zniszczeniu w czasie wojny, już po wojnie ukazała się w *Wielkiej Encyklopedii Powszechnej* w ograniczonej wersji.

Po 27 latach wziął udział w kolejnej wyprawie na Spitsbergen w okolicy fiordu Van Keulena (1957/1958), gdzie prowadził badania zmian w zasięgu lodowców i cech strefy peryglacialnej. Rok po powrocie wyjechał na kolejne badania polarne wraz z polską wyprawą antarktyczną. Prowadził wówczas obserwacje w rejonie Oazy Bungera, gdzie znajdowała się radziecka stacja. Dotyczyły one podniesionych tarasów morskich, zasięgu lądolodu oraz struktur poligonalnych na wolnym od lodu obszarze. Były to pionierskie prace z tej tematyki na Antarktydzie.

W latach 1930–1931 odbywając praktyki w Pieninach i Karpatach, odkrył radiolaryty neokomskie. Ponadto kontynuował wcześniejsze badania nad budową geologiczną Warszawy. Wspólnie ze Zbigniewem Sujkowskim wykonał opracowanie geologiczne dostosowane do potrzeb miasta. Praca pt. *Geologia Warszawy* była pierwszym w Europie tego typu opracowaniem geologicznym dostosowanym do potrzeb gospodarki miejskiej.

Od 1937 r. jako starszy geolog Instytutu Geologicznego S.Z. Różycki prowadził wszechstronne badania geologiczne na północno-wschodnim obrzeżeniu Gór Świętokrzyskich oraz prace poszukiwawcze rud żelaza w radomskim. Przygotowaną w 1939 roku do druku pracę na temat geologii Jury Krakowsko-Częstochowskiej spotkał podobny los, jak pierwsze opracowanie wyników wyprawy spitsbergeńskiej. Również zebrane wtedy okazy z fauną jury z obrzeżenia Gór Świętokrzyskich zaginęły pod gruzami budynku Zakładu Geologii UW.

Prowadzone badania pozwoliły na wyznaczenie przebiegu N i NE jurajskiego i kredowego otoczenia masywu paleozoicznego, także prześledzenie przedłużenia i warunków zapadania strefy rudnej jury środkowej w kierunku północy, ku obszarom Niżu. W późniejszym okresie kontynuowane pod kierunkiem Profesora badania (lata pięćdziesiąte) doprowadziły do odkrycia rud żelaza w okolicach Łęczycy. Przedwojenne wyniki zostały odtworzone i posłużyły do napisania pracy habilitacyjnej z zakresu stratygrafii i paleontologii *Baton, kelowej i oksford Jury Krakowsko-Częstochowskiej* (1945). Praca wydana została w wersji rozszerzonej i pogłębionej w 1953 r. pod tytułem *Górny dogger i dolny malm Jury Krakowsko-Częstochowskiej*.

Przez cały czas w jego zainteresowaniach ważne miejsce zajmowała problematyka stratygrafii i paleogeografii plejstocenu. Wyniki swoich badań przedstawił na Kongresie INQUA (1961) w wygłoszonym referacie *Paleogeografia plejstocenu Polski* oraz zawarł w drugiej części przewodnika polskiego kongresu INQUA pt. *Middle Poland*. Zarówno wystąpienie Profesora jak i opracowanie zawarte w przewodniku w pełni przyczyniło się do umocnienia światowej pozycji polskich badań czwartorzędu, jak i szkoły Profesora Różyckiego wśród geologów i geografów w kraju. Wyniki badań z tego zakresu przedstawił na X Ogólnopolskim Zjeździe Polskiego Towarzystwa Geograficznego w 1968 r. (*Zarys geologii i geomorfologii Mazowsza w nawiązaniu do działalności człowieka*).

Profesor S.Z. Różycki jest autorem ponad 250 prac, w tym 200 dotyczących czwartorzędu. Najważniejsze wśród tych prac obejmują zagadnienia najstarszego zlodowacenia i najstarszego glaciału, cykliów sedymentacyjnych, podziału interglaciału wielkiego, identyfikacji jednostek podziału klimatostratygraficznego plejstocenu, odtworzenia paleogeografii obszaru Polski w plejstocenie oraz genezy i warunków akumulacji lessu. Główne problemy stratygrafii i paleogeografii plejstocenu w pracach Profesora i ich znaczenie dla późniejszych badań zostały przedstawione przez L. Lindnera

(2006). Szczególne znaczenie ma monografia *Plejstocen Polski środkowej na tle przeszłości w trzeciorzędzie* (1967), w której poruszane są zagadnienia geologiczne i geomorfologiczne. Ta synteza ukazuje zasięgi wówczas wydzielanych zlodowaceń skandynawskich, jak i niektórych ich stadiałów, ukazuje przebieg dolin rzecznych w preglacjale i niektórych interglacjalach. Przedstawił położenie jeziorzyska w Polsce środkowej w młodszym i starszym plejstocenie, w tym kształtowanie się tzw. zastoiska warszawskiego. Dla ostatniego zlodowacenia (*vistulianu*) poza układem czoła lądolodu podczas maksymalnego zasięgu i faz recesyjnych ukazał przebieg formowania się odpływów pradolinnych. Przedstawił także zasięg lessów w Polsce.

Formowanie się rzeźby środkowej Polski przedstawił w geomorfologicznym opracowaniu *Nizina Mazowiecka* zawartym w *Geomorfologii Polski* t. 2 pod reakcją R. Galona (1972).

Poza granicami Polski Profesor prowadził badania naukowe w wielu krajach. W 1967 r. uczestniczył w wyprawie do brzeżnej części Himalajów (na zaproszenie archeologów indyjskich), podczas której prowadził obserwacje osadów czwartorzędowych w strefie przyległej bezpośrednio do tropiku. Zwrócił uwagę na nieopisywane dotychczas typy sedymentacji czwartorzędowej i akumulacji glacialnej. W 1970 r. prowadził badania dokumentujące ordowickie zlodowacenie części centralnej Sahary. Badaniami lessów zajmował się m.in. podczas wyjazdów do Chin, Mongolii, Bułgarii, USA, na Węgry, na tereny ówczesnego Związku Radzieckiego. Ten przegląd lessów na świecie pozwolił na uogólnienia dotyczące genezy tych osadów, mechanizmu ich powstawania i stratygrafii.

Przez wiele lat S.Z. Różycki zajmował się badaniami fizjograficznymi na potrzeby planowania przestrzennego. Stworzył podstawy metodyczne w dziedzinie fizjografii urbanistycznej. Kompleksowe opracowanie środowiska przyrodniczego, określenie znaczenia i roli każdego z elementów środowiska pod kątem przydatności do celów gospodarczych to główne zadania mieszczące się w zakresie geografii stosowanej. Na potrzeby planowania przestrzennego wykonał szereg opracowań jak np. warunków fizjograficznych Poznania (1945), Trójmiasta, Gdańsk – Gdynia – Sopot (1946).

Wyniki licznych prac prezentował na ogólnopolskich jak i międzynarodowych konferencjach, w szczególności na kongresach INQUA m.in. w Madrycie, Warszawie, Denver, Paryżu. Rozwijał zagraniczne kontakty naukowe i nawiązywał bezpośrednią współpracę z badaczami. Szczególnie częste były kontakty Profesora z badaczami radzieckimi, brał udział we wspólnych badaniach (środkowa Równina Rosyjska, Kaukaz, Mołdawia, Ukraina, Podole) i licznych sympozjach (Władimir, Moskwa, Taszkent, Samarkanda) a także podejmował radzieckich badaczy w Polsce. Odbił liczne wyjazdy do Francji w ramach wymiany kulturalnej.

Po przejściu na emeryturę Profesor wydał książkę *Geolog detektywem – na tropach ludzi, kultur i sztuki* (1979), niezwykle interesującą, będącą dowodem na wielką pasję poznawczą tego naukowca jak i na wielki talent pisarski.

Profesorowi zawsze bliskie były zagadnienia geologii Warszawy, a zbierane przez wiele lat materiały posłużyły do przygotowania opracowania *200 lat dziejów nauk geologicznych w Warszawie* wydanej drukiem w 2002 r. Przygotowywał do druku książkę *Dzieje Warszawy widziane okiem geologa*, jednak dzieła tego nie dokończył.

DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA

Stefan Zbigniew Różycki jeszcze podczas studiów dał się poznać jako dobry organizator. Był aktywnym członkiem Koła Geografów Studentów UW, a w latach 1929–1930 przewodniczącym tego koła. Brał udział w organizowaniu zarówno krótkich wycieczek podwarszawskich jak i dłuższych po Polsce. Uczestniczył w wyprawie do Jugosławii jako jeden z 2 studentów geologii.

Kiedy w 1933 r. pojawił się pomysł wyprawy naukowej na Spitsbergen, zaangażował się w jej organizację i następnie, kiedy wyprawa doszła do skutku w 1934 r., wziął w niej udział. Ponieważ zawsze bardzo dobrze przygotowywał się do wszelkich zadań, przed wyprawą polarną zorganizował zimowy wyjazd w Tatry w celu nauki prowadzenia obserwacji geologicznych w trudnych warunkach.

Po wojnie aktywnie włączył się w odbudowę Warszawy, pełniąc obowiązki kierownika Pracowni Fizjograficznej utworzonej przy Biurze Odbudowy Stolicy (od stycznia 1945 do września 1946). Równie aktywnie włączył się w działalność na rzecz rozwoju nauki i organizacji dydaktyki Uniwersytetu Warszawskiego, początkowo w zakresie geografii, a od 1951 r. geologii.

W 1949 r. wraz ze swoją żoną Wiesławą utworzył pracownię fizjografii urbanistycznej. Pracownia działała do 1952, początkowo w Zakładzie Geograficznym a następnie w Katedrze Geografii Fizycznej. Profesor współpracował z Wojewódzką Komisją Planowania Gospodarczego i Wojewódzką Radą Narodową. Od 1951 r. był rzeczoznawcą w Pracowni Fizjograficznej przy Centralnym Biurze Projektów i Studiów ZOR a następnie w Przedsiębiorstwie Geologicznym i Fizjograficzno-Geodezyjnym GEOPROJEKT. Był jednym z uczestników prac Głównego Urzędu Planowania Przestrzennego. Z jego inicjatywy wykonano wiele opracowań fizjograficznych, a w niektórych z nich także sam uczestniczył. Zainicjował m.in. takie opracowania dla miast Mazowsza: Płońska, Makowa, Różana.

Poza działalnością na rzecz przedsiębiorstw geologiczno-urbanistycznych prowadził aktywną działalność jako nauczyciel, geograf i geolog. Prowadził wykłady dla nauczycieli, organizowane przez Ministerstwo Oświaty.

W latach 1946–1948 był redaktorem Wydawnictw Geograficznych PZWS, a w latach 1947–1949 członkiem zespołu redakcyjnego „Geografia w Szkole”. W latach 1946–1948 uczestniczył także w Komisji Oceny Książek i Podręczników przy Departamencie Nauki w Ministerstwie Oświaty. Miał również istotny wkład w zorganizowanie i rozwój Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego. W latach 1945–1951 był jego wiceprezesem.

Do jego działalności na rzecz rozwoju gospodarki należy zaliczyć kontynuowane po wojnie badania poszukiwawcze złóż rud żelaza pod jego kierunkiem. Wykonał opracowanie złóż ilów warwowych Cegielni „Zielonka” (także dokumentację), cegielni w Mochtach i na Równinie Błońskiej. Uczestniczył w opracowaniu wstępnej dokumentacji dla cementowni „Wiek II” oraz ocenie złóż kamieni budowlanych Jury Polskiej.

Poza aktywnymi działaniami od 1951 roku nad organizowaniem Wydziału Geologii, a później Katedry Geologii Czwartorzędu, której był kierownikiem, czynił też starania o utworzenie Zakładu Nauk Geologicznych przy PAN, a po jego powołaniu (1954) zorganizował i kierował tam Pracownią Geologii Czwartorzędu.

W latach 1952–1954 pracując jednocześnie na UW był naczelnym dyrektorem w Instytucie Geologicznym, funkcjonującym wówczas przy Centralnym Urzędzie Geologii. W tym czasie pracował nad programem prac badawczo-poszukiwawczych, w których w większym niż dotychczas stopniu uwzględnił Niż Polski, nad wdrożeniem nowych zasad do szczegółowego zdjęcia geologicznego Polski, prawidłowej oceny złóż. Powiększył zakres badań podstawowych w Instytucie Geologicznym. Także na ten okres przypada zapoczątkowanie poszukiwań siarki w rejonie Tarnobrzega.

W latach 1954–1957 jako członek Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej pełnił funkcje opiniodawcze kadr naukowych.

Podczas Międzynarodowego Roku Geofizycznego, włączył się w ogólnoswiatową akcję badań przygotowując program wznowienia badań polarnych i zorganizowania badań w rejony tropikalne. Stał wówczas na czele Podkomisji Wypraw Polskiego Komitetu Międzynarodowego Roku Geofizycznego (MRG) i aktywnie uczestniczył w przygotowaniach do wypraw a także w niektórych brał udział. W ramach przygotowań do wypraw MRG przebywał w Sztokholmie, Oslo i Moskwie, gdzie ustalał podział zadań. Prowadził działalność popularyzatorską polegającą na pogadankach w radio i pisaniu artykułów do prasy. Wydana została również jego książka *Wśród lodów i skał* (1959). Po wyprawach na Spitsbergen (1958) i Antarktydę (1958/1959) zajął się przygotowywaniem i realizacją wypraw do Wietnamu (1957, 1965).

W 1960 r. został powołany na stanowisko wiceprzewodniczącego komitetu organizacyjnego kongresu INQUA w Polsce. Przygotował wraz ze swoimi współpracownikami szeroki program naukowy, głównie na terenie Polski środkowej, prezentowany podczas kongresu w 1961 r. Z inicjatywy Profesora

w 1964 r. został utworzony w Polsce Komitet Badań Czwartorzędu PAN, którego był pierwszym przewodniczącym, a później honorowym przewodniczącym.

Podczas VII kongresu INQUA w Denver (1965) przewodniczył w ramach tego Komitetu polskiej delegacji. Został wtedy powołany na członka wielu komisji: Stratygrafii, Neotektoniki, Litologii i Nomenklatury działających przy INQUA.

Już jako wybitny naukowiec i znany organizator nauki obejmował wiele stanowisk w radach naukowych i pełnił szereg funkcji w różnych komisjach. Był przewodniczącym Rady Naukowej Zakładu Nauk Geologicznych PAN, członkiem zespołu Rady Głównej Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, członkiem Komitetu Geologicznego PAN, delegatem Rady Wydziału Geologii do Senatu Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1961–1964 był prezesem Polskiego Stowarzyszenia Filmu Naukowego.

Jego zdolności łączenia zainteresowań przyrodniczych, humanistycznych i technicznych znalazły odzwierciedlenie w działalności popularyzatorskiej, szczególnie we współpracy z Polskim Radio, w którym w Redakcji Przyrodniczej nagrano cykle audycji na temat zagadnień geologicznych jak i pokrewnych dziedzin. Profesor występował także w telewizji m.in. w cyklach „Eureka” czy „Klub 6 Kontynentów”.

Przez cały czas inicjował lub czynnie uczestniczył w projektach urbanistycznych Warszawy, wskazując na konieczność dobrego opracowania wszechstronnej dokumentacji geologicznej, geologiczno-inżynierskiej i hydrogeologicznej. Podkreślał znaczenie zgodności projektów urbanistycznych czy gospodarczych z koniecznością ochrony środowiska. Takie opracowania zainicjował w przypadku odbudowy Zamku Królewskiego, budowy Wisłostrady, czy przygotowania dokumentacji trasy Centralnej Magistrali Kolejowej. Za działalność w tym zakresie otrzymał złotą odznakę honorową na jubileuszowym zjeździe Towarzystwa Urbanistów Polskich.

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA

Działalność dydaktyczna S.Z. Różyckiego związana jest przede wszystkim z pracą nauczyciela akademickiego na Uniwersytecie Warszawskim w Zakładzie Geograficznym, później w Instytucie Geograficznym (1945–1951), a następnie na Wydziale Geologii (1951–1968).

Po uzyskaniu tytułu docenta, a potem profesora UW praca dydaktyczna obejmowała wykłady z geomorfologii, geografii fizycznej i fizjografii prowadzone dla studentów geografii. Były one ogromnie ważne dla Profesora. Rzetelnie przygotowywał się do zajęć, prowadził je z pasją. Pracował nad nowymi metodami nauczania i wdrażał je następnie w życie. Z jego inicjatywy wprowadzono do programu studiów kursy terenowe, będące rozszerzeniem przedwojennego

Practicum. Duże znaczenie przywiązywał do kompleksowych opracowań regionalnych, a tym samym stworzył podstawy do wprowadzenia w latach następnych planowania przestrzennego. Studenci przygotowując się do zajęć terenowych opracowywali kameralnie, na podstawie dostępnych map i literatury, możliwie najdokładniej poszczególne elementy środowiska przyrodniczego, a następnie już w terenie weryfikowali bądź uzupełniali wykonane opracowania.

Od uruchomienia pracowni magisterskiej pod kierunkiem Profesora pisane były prace z geomorfologii czwartorzędu okolic Warszawy oraz z zakresu fizjografii. Profesor zawsze przykładął duże znaczenie do aplikacyjności prac. Jego magistranci po skończeniu studiów podejmowali pracę przede wszystkim w biurach projektowych, pracowniach fizjograficznych czy w przedsiębiorstwach geologiczno-geodezyjnych.

W tym czasie Profesor wydał mały podręcznik geologii inżynierskiej, przeglądowe mapy geologiczne i geomorfologiczne Polski.

Praca na Wydziale Geologii łączyła się z dydaktyką, obejmującą wykłady przede wszystkim z takich przedmiotów jak stratygrafia czwartorzędu i paleogeografia.

Był promotorem ponad 200 prac magisterskich w zakresie geologii i geomorfologii czwartorzędu i promotorem 26 rozpraw doktorskich. Jako naukowiec i nauczyciel akademicki *swą osobowością, indywidualnością wywarł wielki wpływ na kilka pokoleń geologów i geografów* (Lindner 1989). Szczególnie zasłynął z nowatorskich eksperymentów przeprowadzonych w latach pięćdziesiątych, dotyczących morfogenezy rzeźby glacialnej, erozyjno-akumulacyjnej, i eolicznej. Jeden z takich eksperymentów polegał na obserwacji topnienia „ładolodu”. Zimą zgromadzono kry lodowe, zebrane na Wiśle, które pokruszone i zmieszane z gliną po zamrożeniu utworzyły sztuczny martwy lód. Tę wielką bryłę lodową następnie umieszczono w piwnicy gmachu Wydziału Geologii. W obserwacje etapów topnienia tego sztucznego ładolodu zaangażowani byli studenci, dokumentując dokładnie następujące po sobie zmiany poprzez systematycznie powtarzane pomiary i wykonane szczegółowe kartowanie.

Profesor wprowadził do metod badań terenowych opracowanie w postaci szczegółowego zdjęcia geologicznego wielokilometrowej długości odsłoneń, jak np. skarpy wiślanej w rejonie Mocht, czy Zakrocymia. Jest autorem kompleksowego programu opracowywania szczegółowych map geologicznych osadów czwartorzędowych dla powierzchni terenu i powierzchni kopalnych, które miały zastosowanie nie tylko w nauczaniu, ale i późniejszych pracach badawczych. Takie podejście stosowane w opracowaniach regionalnych przyczyniło się do wielu nowatorskich opracowań stratygraficznych i paleogeograficznych czwartorzędu Polski środkowej. Metody te stosowali uczniowie Profesora oraz jego współpracownicy. Uważany jest za twórcę polskiej szkoły badań czwartorzędu.

OPRACOWANIA BIOGRAFICZNE I INNE ŹRÓDŁA

- Kondracki J., 1980, *Stefan Zbigniew Różycki*; Czasop. Geogr., t. 51, z. 2, s. 247-248.
- Kondracki J., 1995, Zakład Geograficzny Uniwersytetu Warszawskiego (1918-1951), *Prace i Studia Geograficzne*, 16, s. 25-46.
- Kondracki J., 1995, Instytut Geograficzny Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi (1951-1969), *Prace i Studia Geograficzne*, 16, s. 47-66.
- Leszczyki S., Kondracki J., 1954, Sprawozdanie Instytutu Geograficznego Uniwersytetu Warszawskiego, *Przegląd Geograficzny*, 26, s. 175-192.
- Lindner L., 1989, Stefan Zbigniew Różycki. Twórca polskiej szkoły geologii czwartorzędu, *Przegląd Geologiczny* 37 (1), s. 55-57.
- W setną rocznicę urodzin Profesora Stefana Zbigniewa Różyckiego, 2006, *Biuletyn Państwowego Instytutu Geologicznego*, nr 419.
- Baraniecka M.D., Marcinkiewicz A., Michalska Z., 1977, Stefan Zbigniew Różycki, *Studia Geol. Polon.* 52, s. 6-35 (praca zawiera wykaz publikacji Profesora do 1977 roku).
- Lindner L., 1989, Stefan Zbigniew Różycki (1906-1988), *Ann. Soc. Geol. Polon., Osso-lineum*, 59, s. 535-543.

WAŻNIEJSZE PUBLIKACJE STEFANA ZBIGNIEWA RÓŻYCKIEGO

- 1927, Materiały źródłowe z otworów świdrowych okolic Warszawy [w:] J. Samsonowicz; Budowa geologiczna i dzieje okolic Warszawy. Przewodnik geologiczny po Warszawie i okolicy. Warszawa.
- 1929, Dwa profile geologiczne przez Warszawę. *Spraw. Tow. Nauk. Warsz.*, 22, s. 30-39. Warszawa (wspólnie z J. Lewińskim).
- 1930, Radiolaryty w obrębie Karpat fliszowych, *Wszechświat*, 68. Warszawa (wspólnie z Z. Sujkowskim).
- 1934, Próba porównania profili geochronologicznych okolic Sochaczewa i Warszawy, *Kosmos A*, 57, s. 339-343.
- 1934, Mapa morfologiczna rejonu Warszawy (dla celów urbanistycznych) [w:] J. Chmielewski i Sz. Syrkus: Warszawa funkcjonalna. Tabl. V. SARP. Warszawa.
- 1934, Hydrografia i rzeźba terenu rejonu Warszawy [w:] J. Chmielewski i Sz. Syrkus, Warszawa funkcjonalna. Tabl. IV. SARP. Warszawa.
- 1935, Wyprawa na Spitsbergen w 1934 roku, *Przegl. Geogr.*, 15, s. 119-137.
- 1935, (z M. Kobyłeckim) O meteorycie łowickim, *Wszechświat*, s. 137-142.
- 1935, Arktyka, z.1. [w:] *Wielka Geografia Powszechna* (z. 56) s. 1-48. Trzaska, Evert i Michalski. Warszawa.
- 1936, Ziemia Torella. Teren działalności polskiej wyprawy polarnej 1934 r., *Taternik*, 29, s. 173-181.
- 1936, (z M. Kobyłeckim.) *Meteoryty łowickie. Spostrzeżenia zebrane w terenie oraz zarys ogólnej charakterystyki okazów*, *Zabyt. Przyr. Nieożyw.*, 3, s. 181-193.
- 1936, *Arktyka*, z. 2. [w:] *Wielka Geografia Powszechna*, Trzaska, Evert i Michalski. Warszawa, s. 49-96.
- 1937, (z Z. Sujkowskim) *Geologia Warszawy (Geologie of Warsaw)*. Mapy geologiczne: A – na powierzchni; B – na głębokości 5 m; C – na głębokości 10 m; mapa górnej powierzchni ilów poznańskich; dawne glinianki i stawy Warszawy; 4 profile geologiczne przez Warszawę. Tekst objaśniający do map geologicznych. Dyr. Wodoc. i Kanal. m.st. Warszawy, Warszawa.

- 1937, *Mapa geologiczna okolic Lelowa. 1:50 000*, Arch. di. Inst. Geol., 46 29/3. Warszawa.
- 1937, *Arktyka*, z. 3. [w:] *Wielka Geografia Powszechna* (z. 100), Trzaska, Evert i Michalski, Warszawa, s. 97-144,
- 1937, *Stratygrafia i tektonika kredy w okolicach Lelowa (w półn.-wsch. Części arkusza Żarki)*, Spraw. PIG, 9, 2, s. 127-176.
- 1937, *Mapa przeglądowa pasa piasków żelazistych jury brunatnej na półn.-wsch. zboczach Gór Świętokrzyskich, 1:100 000*, Arch. Inst. Geol., 44 32/115.
- 1937, *Uwagi o rudzie żelaznej na obszarze pola górniczego „Błędów”*, 3 s. Arch. Inst. Geol., 47.
- 1937, *Arktyka*, z. 4, 5. [w:] *Wielka Geografia Powszechna* (z. 101, 102), Trzaska, Evert i Michalski, Warszawa, s. 145-209.
- 1939, *Badania geologiczne i roboty poszukiwawcze w r.1938 w strefie występowania jury na północnym i wschodnim obrzeżeniu Gór Świętokrzyskich*, Biul. PIG, 18, s. 43-58.
- 1939, *Mapa geologiczna ark. Orońsko 1:25 000*, Arch. Inst. Geol., 43 32/24.
- 1939, *Mapa geologiczna ark. Wierzbica 1:25 000*, Arch. Inst. Geol., 43, 32/25.
- 1939, *Mapa geologiczna ark. Radom 1:25 000 (część wschodnia)*, Arch. Inst. Geol., 43 32/19.
- 1940, *Mapa geologiczna 1:100 000 ark. Radom*, Arch. Inst. Geol., 43 32/49.
- 1941, *Zespół map fizjograficznych do planu odbudowy Warszawskiego Zespołu Miejskiego (hypsometria, geologia, hydrogeologia, geomorfologia)*, Tekst objaśniający. Konspiracyjne Biuro Planowania Okręgu Warszawskiego (przy SPB). Archiwum. Warszawa.
- 1941, *Łupki bitumiczne w Gołkowie koło Piaseczna (przekład niemiecki)*, 3 s., 1 profil. Arch. Inst. Geol., 40, 32/1.
- 1942, *Opracowanie fizjograficzne rejonu Otwocka dla jego rejonizacji urbanistycznej*, Tekst, 4 mapy 1:25 000, przekrój hydrogeologiczny. Regionalny Plan Zabudowy Strefy Wawer-Otwock pod kierunkiem J. Chmielewskiego. Konspiracyjne Biuro Planowania Okręgu Warszawskiego (przy SPG), Archiwum, Warszawa.
- 1944, (z S. Doktorowicz-Hrebniakim) *Przeładowa Mapa Geologiczna odkryta, ark. Kraków 1:300 000 (przekład niemiecki)*, Arch. Inst. Geol., 74/47.
- 1945, (z H. Więckowską) *Mapa warstwy suchej terenu m.st. Warszawy ark. Czerniaków-Mokotów i Wawer-Grochów 1:5 000*, Pracownia Fizjog. BOŚ. Archiwum. Warszawa.
- 1945, (jako część planu rozbudowy Poznania, L. Tolmaszewskiego) *Warunki fizjograficzne m.st. Poznania jako tło do planu przestrzennego jego rozbudowy. Mapa morfologiczna okolic m.st. Poznania; Rozwój terytorialny miasta st. Poznania na tle jednostek morfologicznych; Szkic przeznaczenia terenów na podstawie ich właściwości fizjograficznych; Zarys granic wielkiego Poznania jako jednostki obejmującej funkcje mieszkania, pracy i odpoczynku, na podstawie przesłanek fizjograficznych*. Zarz. Miejski m.st. Poznania. Biuro Urbanistyczne. Archiwum, Poznań.
- 1945, *Mapa klasyfikacji warunków zabudowy terenu m.st. Warszawy na podstawie danych geologicznych w skali 1:25 000*, Pracownia Fizjogr. BOŚ, Archiwum, Warszawa.
- 1946, *Przyczynki do znajomości krasu Polski. Kras opoczyński*, Przegl. Geogr., 20, s. 107-127.

- 1946, *Arkusz Lublin. Przeglądowa Mapa Geologiczna Polski 1:300 000*, Wyd. A. PIG. Warszawa.
- 1946, *Budowa geologiczna i geomorfologia rejonu Gdańsk-Gdynia-Sopot, jako tło do planu przestrzennego rozbudowy Trójmiasta*, Tekst, 2 mapy 1:25 000, Biuro Urbanistyczne m. Gdańska, Archiwum, Gdańsk.
- 1946, *Mapa geologiczno-geomorfologiczna województwa gdańskiego dla celów planowania przestrzennego 1:300 000*, Biuro Urbanistyczne Wojew. Rady Narod. w Gdańsku, Archiwum, Gdańsk.
- 1947, *Jurajskie skały krzemionkowe nad Pilicą i ich znaczenie praktyczne*, Biul. PIG, 29, s. 3-15.
- 1947, *Interglacialne łupki bitumiczne w Barkowicach Mokrych koło Sulejowa*, Biul. PIG, 29, s. 16-24.
- 1947, *Mapa Morfologiczna Polski 1:3 000 000. Studium Planu Krajowego*, Główny Urząd Planowania Przestrzennego, Warszawa.
- 1947, *Mapa geologiczna odkryta płn.-zach. części Gór Świętokrzyskich 1:100 000*, 3 profile. Arch. Inst. Geol. 44, 31/96.
- 1948, *Uwagi o Rhynchonellidach jury górnej Pasma Krakowsko-Częstochowskiego*, Biul. PIG, 42, s. 16-40.
- 1948, (z S. Pyjorem) *Łupki bitumiczne*, Materiały Budowlane, 3, s. 150-157.
- 1949, *Przeglądowa Mapa Geologiczna Polski 1:300 000*, Wyd. A. ark. Gdańsk. PIG, Warszawa.
- 1949, *Mapa Geologiczna Polski odkryta bez utworów czwartorzędowych 1:1 000 000*, Arch. Inst. Geol., ObO/650, Warszawa.
- 1949, *Geologia inżynierska* [w:] *Podręcznik inżynierii*, Wyd. 2., s. 67-108, 12 rys.; mapa geomorfologiczna i mapa geologiczna Polski 1:5 000 000, Trzaska, Evert i Michalski, Warszawa.
- 1950, *Przyczynki do znajomości krasu Polski, II „Zapadłe Doły” we wschodniej części Lasów Starachowickich*, Przegł. Geogr., 22, s. 225-280.
- 1951, *Kamienie użytkowe Jury Krakowsko-Częstochowskiej*, Mapa 1:100 000 i tekst (próba inwentaryzacji i oceny zasobów rejonu). PKPG. Dep. Bud., Warszawa.
- 1952, *Czwartorzęd i geomorfologia*, Mapa 1:3 000 000, [w:] *Atlas Geograficzny Polski*, M. Janiszewskiego. PZWS. Warszawa. (8 wydań w latach 1952-1962).
- 1952, *Geologia. Tektonika. Mapy 1:4 500 000* [w:] *Atlas Geograficzny Polski*, M. Janiszewski, PZWS, Warszawa.
- 1953, *Górny dogger i dolny malm Jury Krakowsko-Częstochowskiej*, Pr. Inst. Geol., 17, ss. 412, Warszawa.
- 1953, *Geologia. Mapa geologiczna odkryta 1:2 000 000*, *Atlas Polski*. Gł. Urz. Pom. Kraju, 1. Warszawa.
- 1953, (z S. Doktorowicz-Hrebnickim) *Przeglądowa Mapa Geologiczna Polski 1:300 000*, Wyd. A. ark. Kraków. Inst. Geol., Warszawa.
- 1954, (z S. Zwierzem) *Przeglądowa Mapa Geologiczna Polski 1:300 000*, Wyd. A. ark. Warszawa. Inst. Geol., Warszawa.
- 1954, *Zadania Instytutu Geologicznego na lata 1954-1955*, Przegł. Geol., 1.
- 1955, *Parkinsonie, garantiany i strenocerasy z doggeru obrzeżeń Gór Świętokrzyskich i znaczenie stratygraficzne*, Acta Geol. Pol., 5, 3 s. 305-347.
- 1955, (z I. Jurkiewiczową) *Przeglądowa Mapa Geologiczna Polski 1:300 000*, Wyd. B. ark. Łódź, Inst. Geol., Warszawa.

- 1955, (z S. Tyskim) *Przeglądowa Mapa Geologiczna Polski 1:300 000*, Wyd. B. ark. Szczecin, Inst. Geol., Warszawa.
- 1956, *New Stratigraphic Division of the Dogger Based on Ammonite Fauna, in the Marginal Areas of the Holy Cross Mountains*. Bull. Acad. Pol. Sc., cl. III, 4 (1), s. 55-61. Warszawa.
- 1956, *Nowy podział stratygraficzny doggeru obrzeżeń Gór Świętokrzyskich na podstawie fauny amonitowej*, Przegl. Geol., 1.
- 1956, *Nowoje stratygrafičeskoje dielenije doggera okairnlieni Świentokčiskich Gor osnowannoje na amonitowej faunie*, Bull. Acad. Pol. Sc., Otd. III, 4, 1, s. 53-58.
- 1956, *Paleogeography of the Polish Jurassic*, XX Congr. Geol. Inter. Mexico.
- 1957, *Detailed stratigraphy of the glacial series of the Quaternary ice Age*, V INQUA Congr. Madrid-Barcelona.
- 1957, *Experiments in glacial geomorphology*, V INQUA Congr. Madrid – Barcelona.
- 1957, *Observations on the Quaternary Ice Age of the north Viet-Nam*, V INQUA Congr. Madrid-Barcelona.
- 1957, *The ice sheet of the sandr*, V INQUA Congr. Madrid-Barcelona.
- 1957, *Strefowość rzeźby i zjawiska peryglacjalne na Ziemi Torela (Spitsbergen)*, Biul. Peryglac., 5, s. 51-88.
- 1957, *Udział Polski w pracach Międzynarodowego Roku Geofizycznego*, Nauka Pol., 2. Warszawa.
- 1957, *Polish geophysical activity in Vietnam*, Scientific World, 2. New York.
- 1957, *Podróże i przygody*, Przyjaźń, 2 (416).
- 1958, *Dolna jura południowych Kujaw*, Biul. Inst. Geol., 133.
- 1958, *Próba odtworzenia procesu formowania się rzeźby polodowcowej, Eksperyment geomorfologiczny*, Acta Geol. Pol., 8, 1, s. 1-103. Warszawa.
- 1958, *40 dni w fiordzie Van Keulen (Spitsbergen)*, Problemy, 10.
- 1958, *Polnische Wissenschaftler in Tale des Songkoi in Vietnam*, Wissen u. Leben, 3, 5, Berlin.
- 1959, *Budowa geologiczna północno-zachodniej części Ziemi Torella (Spitsbergen)*, Stud. Geol. Pol., 2.
- 1959, *Wśród lodów i skał*, Sport i Turystyka, Warszawa.
- 1960, *Stratygrafia i zmiany facjalne najwyższego doggeru i malmu Jury Częstochowskiej*, Przegl. Geol., 8.
- 1960, *Czwartorzęd regionu Jury Częstochowskiej i sąsiadujących z nią obszarów*, Przegl. Geol., 8.
- 1962, *Antarktyda* [w:] *Wielka Encyklopedia Powszechna*. T. 1., PWN, Warszawa.
- 1962, *Arktyka* [w:] *Wielka Encyklopedia Powszechna*. T. 1., PWN, Warszawa.
- 1963, *Der Rhythmus der Yeranderungen des antarktis chen Inlandeises unter dem Einfluss der Klimaschwankungen*, Polarforschung, 5, 1-2, Jg. 33.
- 1964, *Klimatostratygraficzne jednostki podziału plejstocenu*, Acta Geol. Pol., 14, 3, s. 321-339.
- 1964, *Les oscillations climatiques pendant le „Grand Interglaciaire”*, Rep. VI INQUA Congr. 1961, 2, Warszawa, s. 211-225.
- 1965, *Traits principaux de la stratigraphie et de la paleomorphologie de la Pologne pendant le Quaternaire*, Rep. VI INQUA Congr. 1. Plenary Sessions, Warszawa, s. 123-142.

- 1965, *Die Stratigraphische Stellung des Warthe-stadiums in Polen. Eiszeitalter u. Gegenw.*, 16, Ohringen/Wurttemberg, s. 189-201.
- 1965, *The directions of winds carrying loess dust as shown by analysis of accumulative loess forms in Bulgaria*, Abstracts, Supplements. VII INQUA Congr. Boulder and Denver (Colorado).
- 1965, *Kopalne algi w lessach*, Przegl. Geol., 2.
- 1966, *Zapis geologiczny działalności człowieka na tle jego gospodarki zasobami przyrody. Prawidłowa gospodarka zasobami przyrody poprzez plany przestrzenne*, Mat. z Konf. Sekcji Fizjogr. TUP, w dniach 6-7.V.1965 r. Materiały (12), Warszawa.
- 1967, *Le sens des vents portant la poussière de loess à la lumière de l'analyse des formes d'accumulation du loess en Bulgarie et en Europe Centrale*, Rev. Géomorph. Dyn., 5, Paris.
- 1967, *Zarys stratygrafii plejstocenu Polski Środkowej* [w:] R. Galon (red.), *Czwartorzęd Polski*, PWN, Warszawa, s. 259-310.
- 1967, *Zmiany zasięgów pojezierzy w interglacjalach*, Przegl. Geogr., 40 (2), Warszawa.
- 1967, *Plejstocen Polski Środkowej na tle przeszłości w górnym trzeciorzędzie*, PWN, Warszawa.
- 1967, *The dynamical stratification on the moraine boulder clays*, Bull. Acad. Pol. Sc., 15.
- 1967, *The last glaciation and contemporaneous Earth movements in Poland*, Bull. Acad. Pol. Sc., 15, Warszawa.
- 1967, *The Oldest (Cromerian) Interglacial in Poland*, Bull. Acad. Pol. Sc., 15.
- 1967, (z Z. Lamparskim) *Kierunki ruchu lodu w czasie transgresji zlodowacenia środkowopolskiego w północnej części Jury Polskiej*. *Prace o Plejstocenie Polski Środkowej*, Acta Geol. Pol., 17.
- 1967, (z J. Wąsowiczem) *Antarktyda* [w:] *Encyklopedia Przyroda i Technika*, Warszawa, s. 43-49.
- 1967, (z J. Wąsowiczem) *Arktyka* [w:] *Encyklopedia Przyroda i Technika*, Warszawa, s. 65-68.
- 1968, *Geologia, tektonika, mapy 1:4 500 000, Geomorfologia i Czwartorzęd, Zasięgi zlodowaceń, mapy 1:3 500 000* [w:] J. Barbag, A. Dylkowa (red.) *Geografia Polski*, Część I. Środowisko geograficzne i gospodarka człowieka, PZWS, Warszawa.
- 1969, *Climatostratygraphy and its Application with Pleistocene of Middle Poland as Example*, Geogr. Pol., 17, s. 7-40.
- 1969, *Zarys geologii i geomorfologii Mazowsza w nawiązaniu do działalności człowieka*, Czas. Geogr., 40, 2.
- 1969, (z T. Wysoczańskim) *L'application de la méthode fluor-chlore-apatite pour la datation relative et absolue du Quaternaire* [w:] *Études sur le Quaternaire dans le Monde*. VIII INQUA Congr. Paris, s. 937-940.
- 1970, *Dynamiczne uławiczenie glin zwałowych i inne procesy w dennej części moreny łądolodów czwartorzędowych*, Acta Geol. Pol., 20, 3.
- 1970, *Biegun na Saharze a Polska na równiku*, Kontynenty, 7.
- 1972, *Nizina Mazowiecka* [w:] R. Galon (red.) *Geomorfologia Polski*, t. 2, PWN, Warszawa, s. 271-317.
- 1972, *Plejstocen Polski Środkowej (na tle przeszłości w górnym trzeciorzędzie)*, Wyd. II, rozszerzone, ss. 314, PWN, Warszawa.
- 1973, *Z historii polskich wypraw na Spitsbergen*, Czas. Geogr., 44, 2, s. 139-145.

- 1975, *Denne moreny egzaracyjne z materiału lokalnego na Wyżynie Małopolskiej*, Mat. Sympozjum Kom. Geol. i Litologii Osadów Czwartorzędowych INQUA, Zesz. Nauk. Uniw. A. Mickiewicza, Geografia 11.
- 1976, *Zagadnienia warunków powstawania lessów*, Biul. Inst. Geol. 297, s. 77-92.
- 1978, *Od „Mocht” do syntezy stratygrafii plejstocenu Polski (From Mochty to a synthesis of the Polish Pleistocene)*, Roczn. Pol. Tow. Geol., 48, 3-4, s. 445-478.
- 1978, *Use of complex paleogeographic method to recognize the history of dystrophic lakes and bogs as exemplified by an interglacial lake at Gólków near Warszawa*, Pol. Arch. Hydrobiol., 25, 1-2, s. 361-371.
- 1979, *Problem of origin of the loess-type deposits*, Quatern. Studies in Poland, 1, s. 71-80.
- 1979, *Geolog detektywem: Na tropach ludzi, kultur i sztuki*, Biblioteka Wiedzy Współczesnej – Omega 348, ss. 199, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- 1980, *Principles of stratigraphic subdivision of Quaternary of Poland*, Quatern. Stud. 2, s. 99-106.
- 1980, *Czwartorzęd okolic Lelowa*, Biul. Geol. Uniw. Warsz., 26, s. 9-61.
- 1982, *Objawy mutonizacji i denne moreny „egzaracyjne” z materiału lokalnego na północnym obrzeżeniu Wyżyny Małopolskiej*, Biul. Geol. Uniw. Warsz., 26, s. 107-159.
- 1982, (z Z. Lamparskim) *Exaration phenomena at the terminal icesheet parts of the Middle-Polish Glaciation along the northern slopes of the Central Polish Uplands*, Acta Geol. Polon., 32, 3-4, s. 207-215.
- 1985, *Jak powstawał mój warsztat naukowy? Życie Szkoły Wyższej*, s. 57-71.
- 1986, *Structures pseudoperiglaciaires au Sahara Central*, Biul. Peryg., 30, s. 125-126.
- 1986, *Pyłowe utwory typu lessowego na świecie – ich występowanie i geneza. Część 1: Przegląd rozwoju poglądów na pochodzenie lessu. Klasyczne strefy lessowe. Lessy strefy*. Studia Geol. Polon., 85, ss. 193.
- 1988, *Antarktyda* [w:] *Wielka Encyklopedia Powszechna*, Wyd. 2, PWN, Warszawa.
- 1988, (z L. Lindnerem) *Czas trwania czwartorzędu* [w:] L. Lindner (red.) *Geologia czwartorzędu*. Wyd. Geol. Warszawa.
- 1988, (z L. Lindnerem) *Główne jednostki podziału czwartorzędu* [w:] L. Lindner (red.) *Geologia czwartorzędu*. Wyd. Geol., Warszawa.
- 1992, *Loess and loess-like deposits*, Ossolineum, Wrocław.
- 2002, *200 lat dziejów nauk geologicznych w Warszawie*, Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki, nr 1-2.
- 2006, *Dzieje Warszawy widziane okiem geologa*, Biul. PIG 419, s. 69-136.

Summary

Stefan Zbigniew Różycki, geologist, geographer, and traveller, was born on 8 January 1906, in Konstancinówka, near Donetsk. He spent his childhood and early adolescence in Ukraine and later he continued education in gymnasiums in Warsaw and in Częstochowa. After obtaining his school-leaving certificate in 1925 he began geologic and geographic studies at the Faculty of Philosophy of the University of Warsaw. In 1931 he obtained the title of a Doctor of Philosophy in geology and physical geography on the basis of his thesis *The Żoliborz's Interglacial*. In 1934 he participated in the Polish expedition to Spitsbergen. In 1939 he took part in the Battle of Modlin Fortress and during the occupation period he engaged in conspiratorial activities in the Geographic Service at the

Supreme Command of the Home Army (AK): he devised military maps, together with a group of architects he prepared the future plans of Warsaw development, and he participated in securing of the scientific geologic collection. After the war (1945–1946) he ran the Study of Town-planning Physiography at the Capital City Reconstruction Bureau.

In 1945 he obtained habilitation at the Faculty of Mathematics and Natural Sciences of the University of Warsaw on the basis of his dissertation *The Bathonian, Callovian, and Oxfordian stage of the Kraków-Częstochowa Jurassic Highland Chain*.

He was the first post-war Director of the Department of Geography. In 1946 he was promoted an associated professor and until 1951 he was the Director of the Section of Physical Geography. In 1948–1951 he was also a Deputy Dean and in 1949–1950 an Associated Dean of the Faculty of Mathematics and Natural Sciences. In 1951 the Council of Ministers assigned him to organize the Faculty of Geology at the University of Warsaw, and after that, in 1952, he brought into existence the Section of the Quaternary Period Geology (the first in the world) which he ran until 1968. In 1953–1954 he was the Director of the Institute of Geology at the Geological Survey. In 1954 he was promoted for a full professor and since that year he ran the Quaternary Geology Study at the Polish Academy of Sciences.

In 1955–1959 he presided the Expedition Commission in the framework of the International Geophysical Year. He was both the organizer and a participant of many Polish scientific expeditions, among others to Spitsbergen (1958), to Vietnam and China (1956, 1965), to Antarctica (1958/1959), to India (1967), and to Sahara (1970).

He was the editor-in-chief of the periodicals „Quaternary Studies in Poland” and „Studia Geologica Polonica”. He was a member of many Polish and many foreign scientific organizations and associations: among others he was a full member of the Polish Academy of Sciences, the first President and a Honorary President of the Committee on Quaternary Studies, a honorary member of the Committee on Polar Research, of the Polish Geologic Society, of the Polish Geographic Society, and of the International Union for Quaternary Research (INQUA). He was also the President of the Polish Scientific Film Association.

As a geologist he made a contribution to the Jurassic and Cretaceous deposits research; he is acknowledged to be the creator of the Polish school of the quaternary geology. In the field of geography he contributed mostly as a geomorphologist and a polar explorer. He tutored nearly 200 master’s thesis and 26 doctor’s dissertations and was the author of over 250 papers and many archival studies.

For his scientific, didactic, and organizational output he was honoured with, among others, the National Award of I and II degree, the Commander’s Cross with Star Polonia Restituta, the Nicolaus Copernicus Medal of the Polish Academy of Sciences.

Stefan Zbigniew Różycki died on 16 September 1988, in Warsaw.

*Ewa Smolska, Instytut Geografii Fizycznej, Uniwersytet Warszawski,
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa,
e-mail: e.smolska@uw.edu.pl*